

Ekonomické aspekty korupcie

Daniela ZEMANOVIČOVÁ*

Úvod

Korupcia na Slovensku dosiahla také rozmery, že je možné považovať ju za systémovú poruchu, ktorá zasahuje všetky sféry fungovania spoločnosti. Aj v medzinárodných porovnaníach sa Slovensko pokladá za krajinu s vysokou mierou rozšírenia korupcie. Korupcia nepredstavuje iba etický alebo morálny problém, ale má i negatívne ekonomické dôsledky. Uvádza sa ako problémová oblasť aj v našich integračných snahách do NATO a EÚ. Spolu so spoločenskou objednávkou v posledných rokoch významne vzrástol počet výskumných štúdií venovaných predmetnej problematike. V príspevku naznačíme stav korupcie v Slovenskej republike, jej príčiny a ekonomické dôsledky.

1. Stav korupcie v Slovenskej republike

O stave korupcie v SR vypovedajú na jednej strane štatistiky vyšetrovaných a postihnutých prípadov korupcie a na druhej strane prieskumy verejnej mienky, ktoré hovoria o vnímaní korupcie zo strany občanov. Rozsah korupcie sa ťažko presne kvantifikuje, v zahraničí však možno zaznamenať viaceré pokusy o jej meranie, napríklad:

- International Country Guide (ICRG) Index,¹
- Global Competitiveness Report (GCR) Corruption index a World Development Report (WDR) Corruption index,²
- Zložené indikátory, napríklad Kaufmannov, Krayov a Zoido-Lobatonov (1999),
- Neumannov index.³

* doc. Ing. Daniela ZEMANOVIČOVÁ, CSc., CPHR – Transparency International Slovensko, Bajkalská 25, 827 18 Bratislava 212; e-mail: danielaz@cphr.sk

¹ Index na základe hodnotenia expertov, ktorí posudzujú, do akej miery vysokí štátni úradníci požadujú špeciálne platby, resp. nelegálne platby sú akceptované vo forme úplatkov za poskytovanie licencií, výhod v daňovej oblasti, v poskytovaní úverov a pod.

² Tieto dva indexy vychádzajú z hodnotení manažérov firiem – napríklad posledný prieskum z roku 1996 vychádzal z názorov 2 381 firiem z 58 krajín, ktoré mali hodnotiť mieru rozšírenia korupcie na škále 1 – 7. Dotazník má podrobný zoznam oblastí, kde sa identifikuje rozsah rozšírenia korupcie.

³ Index založený na hodnotení najmä nemeckých exportérov, v ktorých sa sleduje podiel transakcií, ktoré vyžadujú úplatky.

1.1. Štatistika vyšetovaných prípadov

V Slovenskej republike sa korupcia postihuje na základe Trestného zákona č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov, a to jednak § 160 (prijímanie úplatku a inej nenáležitej výhody), § 161 (podplácanie) a § 162 (nepriama korupcia).

Počty prípadov korupcie v Slovenskej republike a ich vývoj v jednotlivých rokoch sú uvedené v tabuľke 1.

Tabuľka 1

Rok	Trestný čin					
	§ 160: Prijímanie úplatku a inej nenáležitej výhody		§ 161: Podplácanie		§ 162: Nepriama korupcia	
	Stíhaní	Odsúdení	Stíhaní	Odsúdení	Stíhaní	Odsúdení
1993	18	13	0	0	5	3
1994	24	2	0	0	4	2
1995	30	12	0	0	5	3
1996	28	17	3	0	0	2
1997	23	13	0	0	0	0
1998	35	16	4	4	1	0
1999	28	13	21	7	1	1
2000	42	24	62	43	2	0

Pramen: Generálna prokuratúra SR.

Podľa oficiálnych údajov prípady korupcie sú na Slovensku skôr marginálny problém. Oficiálne čísla však hovoria viac o neschopnosti represívnych zložiek korupciu postihovať než o jej rozsahu.

1.2. Vnímanie korupcie

V rokoch 1999 – 2000 na žiadosť slovenskej vlády pripravila Svetová banka na základe diagnostických prieskumov *analýzu stavu korupcie na Slovensku*.⁴ Prieskum sa uskutočnil na vzorke 1 890 respondentov (1 131 domácností, 407 podnikateľov a 352 pracovníkov verejnej správy). Výsledky potvrdzujú vysokú mieru rozšírenia korupcie v Slovenskej republike:

- Vnímanie podporujú osobné skúsenosti – mnohí podnikatelia a občania uviedli, že dali úplatky a mnohí úradníci tiež potvrdili, že im klienti ponúkali dary alebo peniaze. Výsledky prieskumu naznačujú, že neoficiálne platby vládnym úradníkom sú bežné, že verejnosť ich považuje za „korupciu”. Približne jedna zo siedmich domácností a jeden zo šiestich podnikateľov uvádzajú, že v období ostatných dvoch mesiacov urobili neoficiálne platby; počas posledných troch

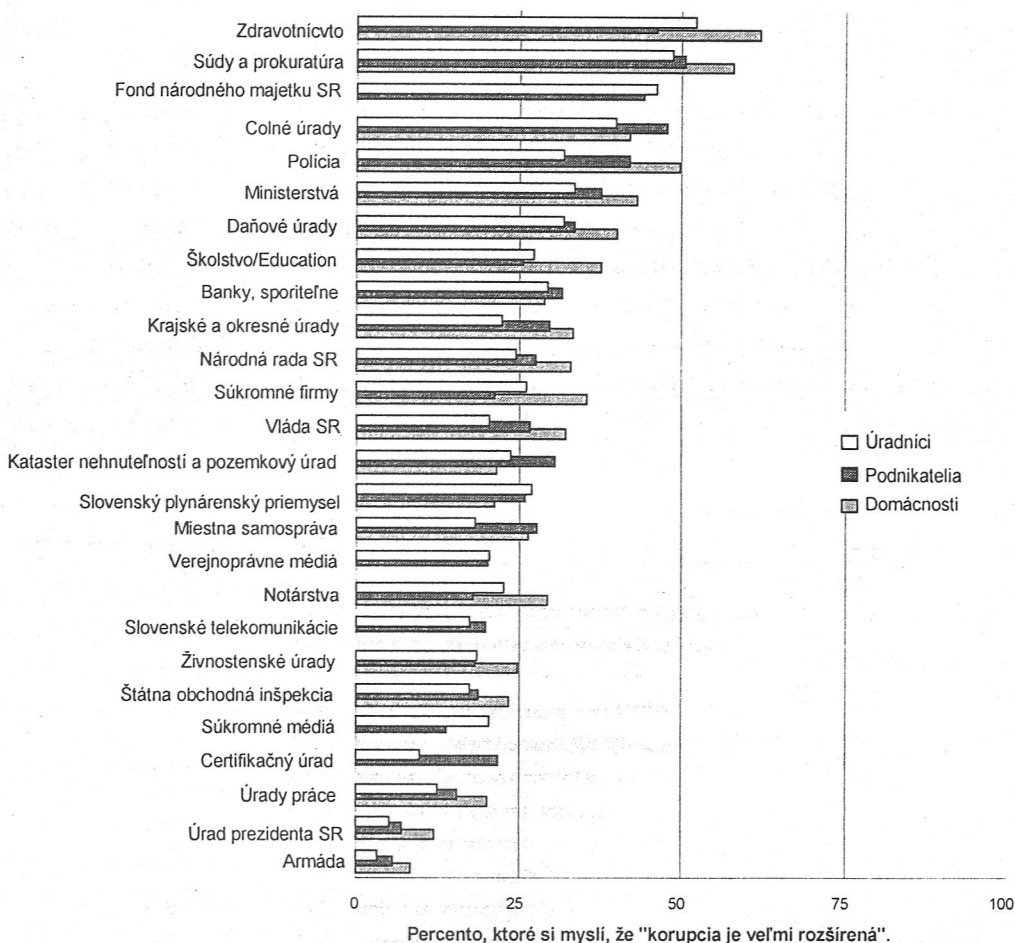
⁴ Výsledky sú dostupné na www.government.gov.sk.

rokov pred uskutočnením prieskumu viac ako 40 % domácností urobilo neoficiálne platby. Verejní úradníci potvrdzujú rozšírenosť tejto praxe. Viac ako 40 % uviedlo, že im v predchádzajúcich dvoch rokoch boli ponúknuté malé dary a 10 % uviedlo, že im boli ponúknuté peniaze alebo drahý dar.

• Korupcia sa považuje ako rozšírená, a osobitne problematická v zdravotníctve, v súdnictve, vo Fonde národného majetku SR, v colných úradoch, v polícii a na ministerstvách. Vnímание podporujú reálne skúsenosti – mnohí podnikatelia a občania uviedli, že dali úplatky, a takisto mnohí úradníci naznačili, že im klienti ponúkali dary alebo peniaze.

Graf 1

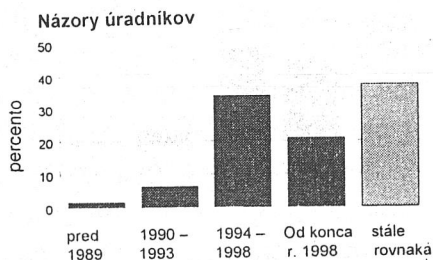
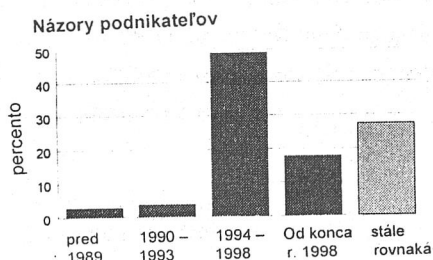
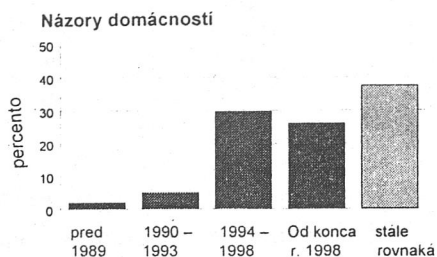
Vnímание korupcie podľa oblastí

• Občania vnímajú, že korupcia je rozšírenejšia než pred desiatimi rokmi. Hoci existujú dôkazy o tom, že problém korupcie sa v porovnaní s obdobím pred niekoľkými rokmi do istej miery zlepšil, mnohí občania si myslia, že je rovnako rozšírená v súčasnosti ako predtým. Korupcia zostáva významným problémom, ktorý je nevyhnutné riešiť.

Graf 2

Kedy bola korupcia na Slovensku najväčšia?

Prameň: Korupcia na Slovensku. Svetová banka 2000.

Transparency International pravidelne zverejňuje CPI index (Corruption Perception Index),⁵ ktorý je indikátorom vnímania rozšírenosti korupcie po celom svete a ktorý umožňuje aj medzinárodné komparácie. V roku 2000 bolo do rebríčka zahrnutých 90 krajín. Hodnota indexu sa pohybuje v intervale 1 – 10,

⁵ Podrobnejšie pozri www.transparency.sk

pričom hodnotenie 10 znamená ekonomiku bez korupcie. Slovensko sa zaradilo na 52. miesto spolu s Bulharskom, s Argentínou, so Senegalom a s Ghanou.

Vývoj CPI v krajinách V4 v posledných rokoch dokumentujú údaje tabuľky 2.

Tabuľka 2

Index vnímania korupcie v krajinách V4

	2000		2001	
	CPI	Poradie	CPI	Poradie
Maďarsko	5.2	32	5.3	31 – 33
Poľsko	4.1	43 – 47	4.1	44 – 45
Česká republika	4.3	42	3.9	47 – 49
Slovenská republika	3.5	52 – 56	3.7	51 – 53

Prameň: www.transparency.sk

Z tabuľky 2 vyplýva, že k miernemu zlepšeniu skóre došlo v Maďarsku a v Slovenskej republike, a na druhej strane k zhoršeniu v Českej republike. Slovensko z krajín V4 dosahuje aj napriek miernemu zlepšeniu najhoršie výsledky.

Korupcia v SR dosiahla také rozmery, že je potrebné považovať ju za vážnu systémovú poruchu, ktorú je potrebné razantne riešiť.

2. Negatívne dôsledky korupcie

Okrem negatívnych dôsledkov na etiku a morálku spoločnosti korupcia vplyva na viaceré dôležité rozhodnutia.

Rozhodnutia, ktoré by sa mali urobiť vo verejnom záujme sú ovplyvnené internalitami.

Internality (súkromné motívy ľudí, ktorí prijímajú rozhodnutia vo verejnom záujme) spôsobujú, že je záujem zachovať rozsah aktivít, kde sa rozhoduje o „cudzích peniazoch“ a jestvuje tlak na prerozdeľovanie, centralizáciu finančných zdrojov. Realizujú sa nepotrebné projekty, a na druhej strane vzniká napätie pri zabezpečení iných aktivít financovaných z verejných prostriedkov. To vyvoláva tlak na zachovanie, resp. zvýšenie daňového a odvodového zaťaženia, čo demotivuje podnikanie.

Labyrinth rôznych regulačných zásahov spolu s voľnosťou v rozhodovaní vytvára priestor na korupciu. V. Tanzi a H. Davoodi [22] predkladajú mnohé príklady, kde príležitosť na korupciu je spojená s nadmernou reguláciou. Uvádzajú napríklad, že čím ťažšie je pochopiť daňové zákony, tým ľahšia je korupcia, pretože existuje väčšia voľnosť pre pracovníka v decíznej sfére.

D. Kaufmann a Sh. Wei [10] tvrdia, že existuje kladná korelácia medzi indeksom korupcie a indexom vládných regulácií. A. Ades a R. Di Tella [2] ukazujú, že

miera korupcie je vyššia v ekonomikách s aktívnejšou priemyselnou politikou. R. Gatti [8] potvrdzuje, že viac otvorené ekonomiky majú tendenciu mať nižšiu úroveň korupcie. J. Svensson [20] zase naznačuje, že niektoré krajiny, ktoré dostali štedrú zahraničnú pomoc, majú tendenciu k vyššej miere korupcie. G. Abed a H. Davoodi [1] hovoria, že rozdiely v úrovni korupcie v transformujúcich sa ekonomikách sa dajú najlepšie vysvetliť indexom realizovania štruktúrnych reforiem – privatizácia, cenová liberalizácia, hospodárska súťaž atď.

Ak sa rozhoduje o verejných prostriedkoch na základe súkromných motívov, potom sa zdroje nealokujú optimálne, deformuje sa hospodárska súťaž.

Dochádza k neefektívnym transferom, zdroje sa sťahujú od efektívnych v prospech neefektívnych subjektov a aktivít. Zhoršuje sa tak alokačná efektívnosť ekonomiky a jej konkurenčnú schopnosť. To znamená, že sa nepodporujú najlepší, nepodporuje sa ich súťaž, nevytvárajú sa podmienky na ich rast, ale výhody získavajú tí, ktorí majú najsilnejšiu *lobby*. Teda nepodporuje sa vytváranie bohatstva, ale jeho prerozdelenie. Podnikatelia sa orientujú na *rent seeking*, a nie na *profit seeking*.

Napríklad v práci *D. Zemanovičovej a kol.* [24] sa uvádzajú mnohé regulačné bariéry v podmienkach transformujúcich sa ekonomík, ktoré deformujú konkurenčné podmienky. R. Fisman a R. Gatti [5] uvádzajú príklad Indonézie a firiem napojených na prezidenta Suharna a jeho rodinu. Kapitálový trh oceňoval hodnotu týchto firiem podľa toho, aké boli správy o zdravotnom stave Suharna. Podľa ďalších štúdií korupcia má vplyv na stabilitu finančného systému, kapitálového trhu a podobne.

Dôsledkom je znižovanie celkového bohatstva krajiny. Viaceré výskumy (napr. Sh. Wei [28]) ukazujú, že existuje záporná korelácia medzi rozšírením korupcie a ekonomickým rastom.

Korupcia, netransparentné pravidlá spôsobujú vysokú administratívnu náročnosť, vysoké transakčné náklady.

Množstvo povolení, licencií, oprávnení a zložité procedúry pri ich získavaní na jednej strane vytvárajú prekážky podnikaniu, a na druhej strane vytvárajú priestor na korupciu. Sú to transakčné náklady, ktoré stále vo väčšej miere určujú úspešnosť ekonomík. Analýza licencií, povolení, koncesíí, príspevkov a dotácií, ktorú urobila vláda, ukazuje, že pravidlá na ich udeľovanie nie sú jasne definované a ich rozsah je značný. To na jednej strane dáva voľnosť v rozhodovaní pre úradníkov a na druhej strane vytvára neistotu pre podnikateľov, čo zhoršuje kvalitu podnikateľského prostredia a demotivuje podnikanie. Navyše, ak sú pravidlá nejasné, neistota vedie podnikateľov, občanov k tomu, že si chcú istotu zabezpečiť podplatením.

Korupcia má vplyv na rozsah a zloženie verejných výdavkov.

Napríklad podľa *Tanziho a Davoodiho* [22] korupcia má jednak tendenciu zvyšovať rozsah verejných investícií, jednak vplýva na štruktúru verejných výdavkov, napríklad umožňuje prechod od výdavkov na potrebnú údržbu v prospech nových investícií, ako aj na štruktúru výdavkov tým, že znižuje výdavky do takých oblastí, ako sú zdravotníctvo, školstvo, kde sa ťažšie získava renta. Korupcia redukuje efektívnosť verejných investícií a znižuje daňovú výnosnosť.

Neistota, či platia pravidlá a ako sa budú aplikovať, zvyšuje investičné riziko.

Ak podnikatelia nemajú istotu, či sa pravidlá a zákony budú dodržiavať a vyvíjať, resp. ak idú do prostredia, v ktorom je potrebné dávaním úplatkov zabezpečiť si vytvorenie či fungovanie podniku, zvyšuje sa pre nich riziko investovania v danej krajine. Preto korupčná klíma vedie k obmedzeniu zahraničných investícií. Pre transformujúce sa ekonomiky sú práve zahraničné investície veľmi významným faktorom z viacerých dôvodov. Masová potreba reštrukturalizácie v transformujúcich sa ekonomikách naráža na problém obmedzených vnútorných zdrojov, zahraničné investície uľahčujú stabilizovanie menového kurzu, umožňujú zapojenie do globálnych ekonomických vzťahov, vstup na zahraničné trhy, prinášajú manažérske a marketingové *know-how*, novú podnikateľskú kultúru, vytvárajú prirodzenú zahraničnú *lobby* pre naše integračné ambície atď. Preto tie ekonomiky, ktoré prilákali viac zahraničných investícií, sú spravidla v transformácii úspešnejšie. Viaceré stanoviská tak podnikateľských kruhov v zahraničí, ako aj medzinárodných inštitúcií upozorňujú, že na Slovensku je korupcia výraznou brzdou podnikania.

Napríklad *Sh. Wei* [28] na základe prieskumu dokázal, že miera korupcie je negatívne korelovaná s rozsahom zahraničných investícií. *Smarzynska a Sh. Wei* ukazujú, že viac skorumpované transformujúce sa krajiny majú oveľa menej šanci prilákať zahraničné investície. Korupcia spôsobuje, že kontakty medzi vládou a podnikateľským sektorom sú menej transparentné.

Korupcia spôsobuje, že ekonomika nevyužíva svoj potenciál, a teda občan dostáva menej, ako by mohol získať pri danej úrovni zdrojov.

V korupčnom prostredí rastú ceny a na druhej strane klesá kvalita a dostupnosť tovarov a služieb. Napríklad ten podnikateľ, ktorý získal verejnú zákazku pomocou úplatku, si úplatok buď zakalkuluje do ceny, ktorú za jeho služby platíme, príp. sa znížia verejné prostriedky na financovanie iných služieb. Že nejde o malé čiastky, svedčia aj odhady, podľa ktorých v korupčnom prostredí môže dôjsť k predraženiu verejných zákaziek až o 30 %. Ale aj netransparentnosť v iných oblastiach znamená pre občana straty.

Okrem ekonomických a sociálnych dôsledkov je potrebné uvedomiť si aj širšie, *politické dôsledky*. V korupčnom prostredí občan stráca dôveru v štát, v isté pravidlá, spochybňuje sa vláda zákona, rovnosť pred zákonom, ale aj sama demokracia, klesá morálka, naopak, rastie kriminalita. Existuje silná nepriama väzba medzi korupciou a demokraciou.

Korupcia spôsobuje aj *nerovnosť občanov* podľa toho, či majú prostriedky na úplatok alebo nie, čo rozdeľuje občanov na tých, ktorý majú prístup napríklad k vzdelaniu, ku kvalitným zdravotníckym službám a podobne. Ale aj na stíhateľných a beztrestných – podľa toho, či si vedia úplatkom zabezpečiť „priaznivé“ vybavenie súdneho sporu.

Korupcia je nebezpečná aj preto, lebo má širšie sociálne väzby, hlbšie korene. Pôsobí ako systém, ktorý má svoje vlastné pravidlá hry, vnútorné mechanizmy. Pôsobí ako perpetuum mobile, ak raz vznikne a rozšíri sa do istých rozmerov, vlastnými mechanizmami sa šíri ďalej. Čím je jej rozsah väčší, tým rastie aj potenciál na jej ďalšie šírenie.

3. Príčiny korupcie

Korupcii sa darí tam, kde zisk z korumpovania je vysoký a riziko odhalenia nízke. Súvisí to s úrovňou formálnych a neformálnych pravidiel.

Vzorec korupcie podľa Klitgaard [12] je:

$$\text{Korupcia} = \text{monopol} + \text{voľnosť v rozhodovaní} - \text{transparentnosť.}$$

3.1. Formálne pravidlá

Priestor na korupciu vzniká vtedy, ak pravidlá neexistujú, ak sú v nich medzery a nedostatky, alebo ak sú nejasné, nepredvídateľné, čo dáva možnosť voľnosti v rozhodovaní a subjektivismu.

A napokon aj vtedy, ak sa ich dodržiavanie nevynucuje, ak platná legislatíva a vymáhateľnosť práva spôsobujú, že riziko odhalenia a znášania dôsledkov je v porovnaní s prospechom zanedbateľné, resp. nízke.

Korupčný potenciál môže vznikáť tak na ponukovej, ako aj dopytovej strane. Priestor na korupciu (jej *dopytová stránka*) sa vytvára v istých ekonomických situáciách (čo zároveň naznačuje odpoveď na otázku, ako ju možno obmedziť):

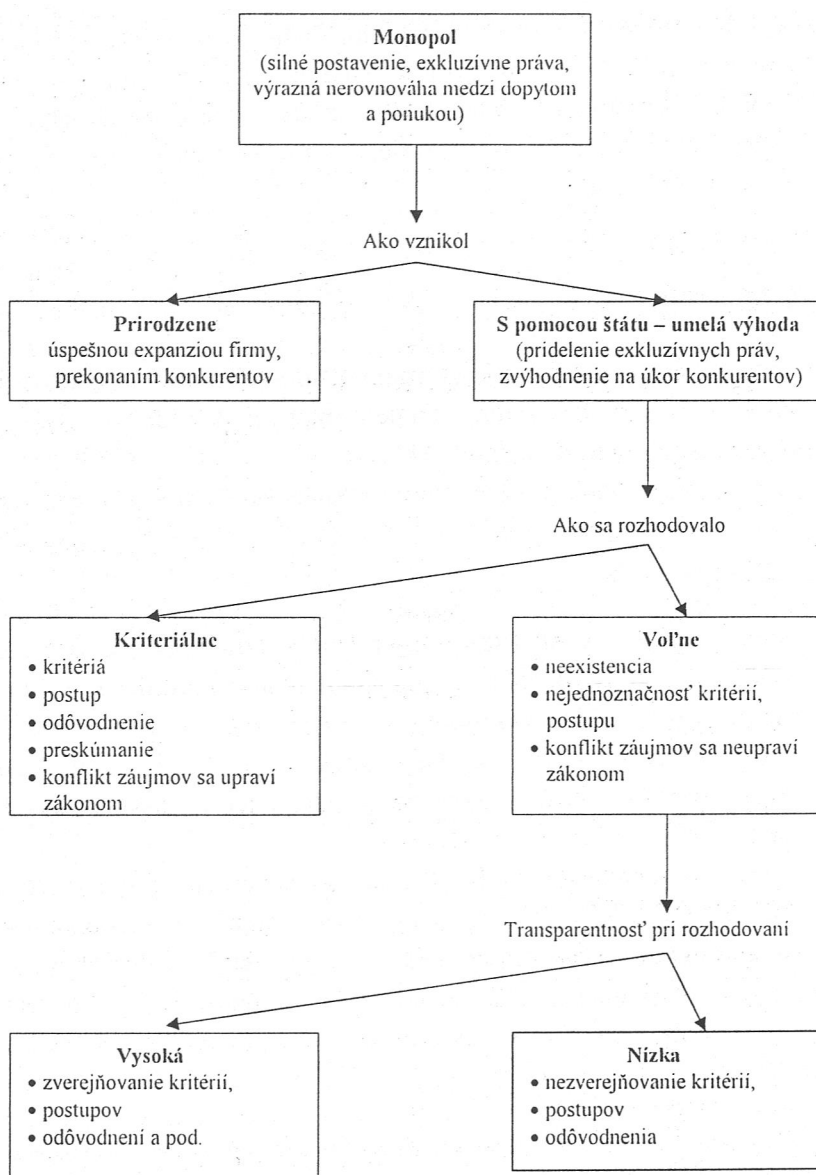
- ak nepôsobí tlak konkurencie, ak štát vytvára monopol⁶, ak nadmerne zasahuje do ekonomických procesov, ak existuje veľa povolení, licencií, koncesíí, dotácií;

⁶ V predložennom príspevku tento pojem chápeme v širokom význame ako výhodu, exkluzivitu, výraznú prevahu dopytu nad ponukou.

- ak rozhodovací proces je voľný, dáva možnosť subjektivismu pre pracovníkov decíznej sféry;
- ak sa účinne nerieši konflikt záujmov na všetkých úrovniach (verejní činitelia, štátna správa, verejná správa, samospráva);
- ak je nízka transparentnosť rozhodovacieho procesu, ale aj celkovo nízka transparentnosť politického života.

Graf 3

Priestor na korupciu

Ponuková stránka súvisí s už spomínaným *rent seeking* správaním, ale aj tzv. *state capture* (ovládnutie štátu firmami). Nedokonalosť legislatívneho, regulačného a kontrolného systému umožňuje, aby si súkromné firmy urobili z politikov, pracovníkov verejnej správy svojich vazalov v tom zmysle, že prijímajú legislatívu, regulácie *à la carte*, t. j. vyhovujúce jednotlivým firmám. Tento fenomén (*capture economy*) je známy najmä v transformujúcich sa ekonomikách [9]. Slovenská republika sa v medzinárodnom porovnaní hodnotí ako krajina s vysokým indexom ovládnutia štátu firmami.

Korupcii sa darí v podmienkach tzv. *neopakovanej hry*, a naopak, čím viac sa podmienky približujú pravidlám opakovanej hry, tým je korupčný priestor menší a je záujem na stanovení korektných pravidiel hry. Teda aj samotná transformácia ekonomiky už vo svojej podstate vytvára potenciálny priestor na korupciu.

3.2. Neformálne pravidlá

Regulátorom správania sú aj jemnejšie pravidlá, morálny systém a akceptácia hodnôt etiky, morálky. Ak je tolerancia občanov voči korupcii vysoká, neexistuje účinný tlak na zmenu. Sila verejnej mienky vyvoláva tlak na politikov a politická vôľa môže viesť k systémovým zmenám, ktoré účinne obmedzia priestor na šírenie korupcie. Viaceré skúsenosti zo zahraničia ukazujú, že korupcii sa oveľa menej darí v tých spoločnostiach, kde je fungujúca a aktívna občianska spoločnosť [10].

V Slovenskej republike možno hovoriť o vysokej tolerancii občanov ku korupcii. Napríklad podľa prieskumu *Výskum európskych hodnôt*, ktorý sa uskutočnil na prelome rokov 1999 a 2000 v 32 európskych krajinách, občania Slovenska boli voči poberateľom úplatkov druhí najtolerantnejší.⁷ Pod vplyvom neriešených korupčných káuz a ich značnej početnosti prevláda u občanov pesimizmus, skepsa, majú pocit, že správu vecí verejných nemôžu ovplyvniť a aj korupciu vnímajú ako danú, pričom očakávajú, že štát, resp. niekto iný ich má tohto javu zbaviť.

Vytvorenie hodnotovej orientácie spoločnosti je dlhodobý proces, ktorý je ovplyvnený historickými, kultúrnymi a ekonomickými podmienkami. Neformálne pravidlá na rozdiel od formálnych sa nedajú rýchlo meniť, majú svoju prirodzenú zotrvačnosť. V takomto prostredí je možné urobiť zmeny iba radikálnym zásahom do systému prevencie a represie. Pravda, so zreteľom na už zmienenú konzervatívnosť neformálnych pravidiel nie je možné očakávať rýchle výsledky.

⁷ Správa TASR z 12. 8. 2001.

4. Nástroje na obmedzovanie korupcie

Korupcia na Slovensku dosiahla také rozmery, že vyžaduje zásadné riešenia. Je silne zakorenená takmer vo všetkých oblastiach, a preto má schopnosť sama sa reprodukovať. Značné rozšírenie korupcie v minulosti teda generuje jej veľký rozsah aj v budúcnosti. Táto situácia si vyžaduje radikálny zásah a komplexné riešenie i atakovanie korupcie na všetkých frontoch. Účinný boj s korupciou vyžaduje vypracovať *program* potrebných zmien a vytvoriť čo najširšiu protikorupčnú *alianciu* a aktívnu, dostatočne informovanú *občiansku spoločnosť*.

Samozrejme, najprv je potrebné čo najlepšie pochopiť príčiny, medzery a podnety, ktoré korupciu na akejkoľvek úrovni živia. V oblasti formálnych pravidiel je nevyhnutné riešiť nielen represiu, ale najmä prevenciu. Základnú predstavu o krokoch, ktoré je potrebné urobiť, poskytuje tabuľka 4.

Tabuľka 4

Protikorupčné opatrenia

FORMÁLNE PRAVIDLÁ
Prevencia
<p><i>Transparentnosť pravidiel, procesov, inštitúcií</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Informácie o použití verejných prostriedkov • Informácie o privatizácii – PIM⁸ • Informácie o verejnom obstarávaní • Informácie o zahraničnej pomoci • Informácie o výsledkoch kontrol • Financovanie politických strán • Zverejňovanie majetkových priznanií • Sprehľadnenie situácie v médiách, analýza možností korupcie a spôsobov jej obmedzenia
<p><i>Implementácia zákona o slobodnom prístupe k informáciám</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Monitorovanie • Vyhodnotenie prvých skúseností
<p><i>Riešenie konfliktu záujmov</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Na úrovni štátnej správy • Verejnej správy • Samosprávy • V spoločnostiach s účasťou štátu • Pri citlivých kontraktach štátu prijať tzv. Dohody o bezúhonnosti (<i>Integrity pact</i>)
<p><i>Reforma verejnej správy a dôležitých sektorov</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Oddelenie politických a odborných funkcií • Nové definovanie funkcií verejnej správy • Decentralizácia • Personálna politika, štandardy, prijímanie pracovníkov, kariérny postup, motivácia • Reforma zdravotníctva, školstva, sociálneho systému a pod.
<p><i>Etická reforma</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Etické štandardy, etické kódexy • Etická infraštruktúra

⁸ Napríklad *Privatizačné informačné minimum* odporúčané TIS a podpísané väčšinou politických subjektov.

Odbúranie administratívnych bariér podnikania, obmedzenie subjektívizmu v rozhodovaní

- Na základe analýzy povolení, licencií, dotácií a pod. navrhnúť zrušenie niektorých z nich, zvýšiť nárokovateľnosť
- Zaviesť systém tzv. viacerých očí pri rozhodovaní
- Zverejňovať rozhodnutia vrátane ich odôvodnenia

REPRESIA, zvyšovanie vymáhateľnosti práva

- Kontrolný systém
- Polícia
- Prokuratúra
- Súdy

NEFORMÁLNE PRAVIDLÁ

- Zvýšiť vnímavosť občanov na otázky korupcie
- Informovať občanov o stave korupcie a jej príčinách, o postojoch vlády, politikov, ako aj o stave plnenia programu
- Pôsobiť na toleranciu občanov voči korupcii
- Zmeniť paternalistický model vzťahu medzi občanom a verejnou správou na participatívny
- Zaviesť otázky etiky, morálky a boja s korupciou do vyučovacieho procesu na školách
- Informovať o protikorupčných nástrojoch v médiách, pripraviť protikorupčné príručky
- Vytvárať samočistiace mechanizmy v podnikateľskej sfére, v médiách prostredníctvom profesijných združení, mimovládnych organizácií
- Vytvárať monitorovacie zložky na úrovni samospráv
- Prijat' verejné záväzky na plnenie etických noriem
- Prostredníctvom súťaží vzbudzovať u mladých ľudí záujem o tieto otázky
- Pôsobiť prostredníctvom umenia a cirkvi na obnovovanie etických noriem a hodnôt

* * *

V súčasnosti je veľmi žiaduce vytvoriť protikorupčnú alianciu zo všetkých subjektov v spoločnosti. Riešenie korupcie nie je úloha na jedno volebné obdobie a nie je dobré, ak sa bude chápať stranícky. S korupciou nemôže úspešne bojovať ani samotná vláda, ani samotná občianska spoločnosť, ale len ich spojením sa môže vytvoriť dostatočne silný tlak na zmenu.

Kľúčovou postavou v boji proti korupcii je však *občan*. Iba ak bude sila verejnej mienky dostatočná na to, aby politici pocítovali taký silný tlak na zmeny, že bude politická vôľa na ich presadenie, bude možné prijímať systematické kroky, ktoré budú zmenšovať priestor na korupciu. Občan by preto formou vzdelávania a osvety mal dostávať informácie nielen o tom, čo sa dá s korupciou robiť, ale aj o postojoch jednotlivých politických predstaviteľov k tomuto problému.

V ekonomickej oblasti v boji proti korupcii je podstatné odbúrať monopol (v širokom chápaní tohto pojmu), regulačné bariéry, zvyšovať kriteriálnosť rozhodovania o veciach verejných, upraviť zákonom konflikt záujmov a zvýšiť transparentnosť verejného sektora.

Literatúra

- [1] ABED, G. – DAVOODI, H.: Corruption, Structural Reforms, and Economic Performance in Transition Economies. [Working Paper, WP/00/132.] Washington: IMF 2000.
- [2] ADES, A. – Di TELLA, R.: Rents, Competition and Corruption. *American Economic Review*, 89, 1999, č. 4, s. 982 – 993.
- [3] ANDVIG J. C.: The Economics of Corruption: a Survey. *Study Economici*, 1999, č. 43/1.
- [4] FISMAN, R.: It's Not What You Know... Estimating the Value of Political Connections. Columbia Business School 1998.
- [5] FISMAN, R. – GATTI, R.: Decentralization and Corruption Across Countries. Columbia Business School and World Bank 1999.
- [6] FRIČ, P. a kol.: Korupce na český způsob. Praha: Nakladatelstvo G plus G 1999.
- [7] FRIEDRICH, C. J.: Corruption Concepts in Historical Perspective. In: HEIDENHEIMER, A. J. – JOHNSON, M. – LEVINE, S.: *Political Corruption: A Handbook*. New Brunswick, New Jersey: Transition Publishers 1990.
- [8] GATTI, R.: Explaining Corruption: Are Open Countries Less Corrupt? [World Bank Working Paper.] 1999.
- [9] HELLMAN, J. S. – JONES, G. – KAUFMANN, D.: *Seize the State, Seize the Day (State Capture, Corruption and Influence in Transition)*. [Policy Research Working Paper.] The World Bank Institute 2000.
- [10] KAUFMANN, D. – WEI, Sh.: Does Grease Payment Speed up the Wheels of Commerce? [Working Paper, No. 7093.] NBER, apríl 1999.
- [11] KAUFMANN D. – KRAY, A. – ZOIDO-LOBATON, P.: *Agregate Governance Indicators*. [World Bank Working Paper.] 1999.
- [12] KLITGAARD, R.: *Tropical Gangsters*. Basic Books 1999.
- [13] *Korupcia na Slovensku*. [Diagnostický prieskum.] Svetová banka 2000.
- [14] KRIVÝ, V. – FEGLOVÁ, V. – BALKO, D.: *Slovensko a jeho regióny. Sociokultúrne súvislosti volebného správania*. Bratislava: Nadácia Média 1996.
- [15] LÍZAL, L. – KOČENDA, E.: Corruption and Anticorruption in the Czech Republic. [Working Paper, No. 345.] William Davidson Institute (USA) 2000.
- [16] MOŽNÝ, I.: *Proč tak snadno*. Praha: Sociologické nakladatelství 1991.
- [17] POPE, I.: *Protikorupčná príručka – skúsenosti z celého sveta*. [Slovenský preklad.] Bratislava: CPHR – Transparency International Slovensko 2000.
- [18] PUTMAN, R. D.: *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press 1993.
- [19] SIČÁKOVÁ, E. a kol.: *Podoby korupcie na Slovensku*. Bratislava: CPHR – Transparency International Slovensko 2000.
- [20] SVENSSON, J.: Foreign Aid and Rent-seeking. *Journal of International Economics* 1998.
- [21] TANZI, V.: Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures. [Working Paper.] Washington: IMF 1998.
- [22] TANZI, V. – DAVOODI, H.: Corruption, Public Investment, and Growth. [Working Paper 97/139.] Washington: IMF 1997.
- [23] ZEMANOVIČOVÁ, D. – GYÁRFÁŠOVÁ, O.: *Korupcia na Slovensku z hľadiska spravovania vecí verejných*. Bratislava: CPHR – Transparency International Slovensko 2000.
- [24] ZEMANOVIČOVÁ, D. a kol.: *Regulačné bariéry v transformujúcich sa ekonomikách*. [Štúdia ACE Phare.] Bratislava: CPHR 1998.
- [25] *Integrity Pact – the Concept, the Model and the Present Applications*. [A Status Report.] Berlin: Transparency International 2000.

- [26] WEI, Sh.: Why Is Corruption so Much More Taxing than Tax? Arbitrariness Kills. [The National Bureau of Economic Research Working Paper 6255.] 1997.
- [27] WEI, Sh.: Foreign, Quasi-foreign and False-foreign Direct Investment in China. Osaka, Japan: jún 1998, s. 25 – 28.
- [28] WEI, Sh.: Corruption in Economic Transition and Development: Grease or Sand? [Spring Seminar.] Geneva: 7. 5. 2001.

ECONOMIC ASPECTS OF CORRUPTION

Daniela ZEMANOVIČOVÁ

Corruption and the rate of its dissemination in the Slovak Republic present not only moral, social and political, but also economic aspect. On the one side is the state of corruption described by official data on investigated and sanctioned corruption cases, on the other side methods based on perception.

According to the World Bank survey of the year 2000 the perception of corruption in Slovakia is spread mainly in health care, justice, public prosecution office, Fund of National Property, Customs and Police. According to CPI index (Corruption Perception Index) Slovakia, in spite of the slight improvement, is evaluated as the worst of the V4 countries.

Economic impacts of corruption are linked with the losses ensued from internalities in the decision making process, worsened resource allocations, deformation of economic competition, increased transaction costs, increased risk for investors, influence on the extent and structure of public expenditure. Aside from economic impacts, corruption influences negatively social inequality of citizens, and makes rules and order questionable.

Corruption causes are connected with formal and informal rules. The space for corruption originates when there is a monopoly (significant unbalance of supply and demand, exclusiveness, information monopoly etc.), when there is too much freedom in the decision making in the public sector (discretion power) and low transparency. Corruption is influenced also by informal rules (corruption is often tolerated by citizens, shared values, accepted behaviour formulae, active or passive civil society).

Based on the identification of causes one can suggest also tools to limit corruption. In the area of formal rules steps are necessary in the prevention field (ensuring the transparency of the rules, processes and institutions, access of the public to the information, solution of the collision of interest, implementation of the public administration reform, reforming some sectors of administration, ethic reform, limiting administrative barriers for entrepreneuring, limiting freedom in making decisions etc.) The condition for the restriction of corruption, however, is also the efficient repressive system that could make corruption risk high. In the Slovak Republic the repression string (control, police, courts,

prosecution) is a weak spot in the system of confronting corruption and citizens perceive its individual parts as stricken by corruption too.

Besides prevention and repression one can suppress corruption by increasing perception of citizen of the corruption problem, know-how, by participative model of public administration and by the education of citizen.